

З ІСТОРІЇ РОДИНИ ШЕЛУХИНИХ

Одна з гілок родовету Сергія та Андрія Шелухиних бере свій початок з XVII століття від полковника Панькевича, котрий був соратником Богдана Хмельницького¹. Документально родовід Шелухиних зустрічаємо на початку XIX століття. В 1810 році Василь Шолуха зі старшинського роду просив місцеву владу видати його 21-річному сину Якову свідоцтво про дворянське походження².

Через 102 роки в 1912 році в Одесі на вулиці Пушкінській, 21 С. Шелухин в одного з нотаріусів підтверджував своє і брата Андрія дворянське походження³.

В 1823 році у Якова Васильовича Шолухи та його дружини Тетяни з роду Панькевичів народився син, якого назвали Павлом⁴. Павло Якович зробив військову кар'єру в російській армії, правда, зі зміненним вже прізвищем на російський лад — Шелухин. Саме у Павла Яковича і його дружини Євдокії Григорівни народився 6 жовтня 1864 року в родовому маєтку с. Деньга Золотонішського повіту Полтавської губернії син Сергій⁵. За кілька днів він був охрещений у Михайлівській церкві с. Деньга. У 1881 році він закінчив Лубенську гімназію, після якої навчався на фізико-математичному (1885) та юридичному факультетах університету Св. Володимира в Києві, котрий закінчив у 1889 р. Під час навчання він був діяльним членом української студентської промади⁶. Слухав приватні лекції професора В. Антоновича, конспекти яких згодом опублікував доопрацювавши в 1890 році в «Елисаветградском вестнике» під назвою: «Антропологическая характеристика Украинской, Московской и Польской народностей». Також переклав їх українською мовою і опублікував у Львівському журналі «Правда», та окремим виданням⁷. Після закінчення університету С. Шелухин працював юристом в Єлисаветграді, Кам'янці-Подільському та Кишиневі до 1902 року. Проживаючи в цих містах він займав активну громадянську позицію, часто публікувався у місцевій пресі на громадські, юридичні, історико-культурологічні теми. В 1898 році в Кишиневі у нього народилася донька Ксенія⁸. З переїздом до Одеси С. Шелухин активно включається в українське культурне життя. Часто виступає в «Народній аудиторії», стає членом історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті⁹. Його статті та замітки часто друкують одеські га-

зети «Одесские Новости» та «Одесский листок». Він також друкується в київських та галицьких виданнях під псевдонімом С. Павленко. С. Шелухин був діяльним членом низки одеських культурно-освітніх товариств: «Одеського товариства історії і старожитностей», Одеського юридичного та бібліографічного товариств, Одеського відділення Російського Технічного товариства, яке в 1911 році організувало в Одесі міжнародну виставку, на якій низку медалей і призів завоювали проекти і товари з Галичини, які експонувалися в українському павільйоні. Його дружина Любов Шелухина була вірним помічником і соратником своєму чоловікові. Вона була одним із ініціаторів проведення Різдвяних свят для дітей в Одесі. Після 1905 року з утворенням «Українського товариства «Просвіта» в Одесі», серед засновників якого був С. Шелухин, Різдвяні свята для дітей перетворилися в добру традицію. Так, в 1907 році на Різдвяну ялинку в помешканні «Просвіти» (Софіївська, 30) зібралося біля трьохсот дітей, які співали і декламували українською мовою в національних костюмах¹⁰. Любов Шелухина була й редактором однієї з перших в Одесі українських газет в 1906 році «Вісті»¹¹. В 1908 році С. Шелухин разом з І. Луценком були серед організаторів «Товариства об'єднаних слов'ян» в Одесі. Він взяв найактивнішу участь в XIV Всеросійському археологічному з'їзді в Чернігові, де виступив, не дивлячись на всі застереження українською мовою, що засвідчило рівень української мови не як «наречия», а самодостатньої мови в науці на форумі вчених. Після закриття «Просвіти» в Одесі в 1909 році С. Шелухин став одним із діяльних членів «Українського клубу» в Одесі, товариства «Українська хата». Проживав на Херсонській, 36 (тепер вул. Пастера). С. Шелухин був одним із організаторів збору коштів для відкриття українського університету у Львові. Під час першої світової війни він був редактором журналу «Листок Пчеловода» Одеського товариства сільського господарства. Його дочка Ксенія Сергіївна навчалась до 1917 року на історико-філологічному факультеті університету як вільна слухачка¹². Під час подій 1917 року С. Шелухин став головою революційного комітету в Одесі, був активним діячем партії соціалістів-федералістів, став членом Центральної Ради¹³. Згодом став Міністром внутрішніх справ в Уряді В. Голубовича (лютий—квітень 1918 року). В червні 1918 року брав участь у мирних переговорах з РРФСР, як голова української делегації. В липні став членом Державного Се-

нату та членом Генерального суду при гетьмані П. Скоропадському. В 1919 році за Директорії в уряді В. Чехівського займав посаду Міністра юстиції. Пізніше брав участь у мирних переговорах у Парижі від української делегації. Як бачимо, за всіх урядів української державності С. Шелухин як досвідчений фахівець брав найактивнішу участь без огляду на партійний світогляд та особисті амбіції. Для нього доля України була понад усе. Він був будівничим державності, а не її руйнівником. Свій широкий світогляд на це він сформував ще в Одесі, полемізуючи з представниками різних партій щодо місця «Просвіти» в українському русі. Свою точку зору він висловив в 1907 році у київській газеті «Рада»: «Кому не подобається, що Одеська «Просвіта» стоїть по-за політичною діяльністю, тому завважу, що се не політичне, а культурно-просвітне товариство, а культура й наука потрібні всім людям так само, як хліб насущний, до яких би політичних партій ті люди не належали. Культура й наука повинні єднати всіх людей, вказувати їм загальні мети і стояти над політикою всяких партій, гуртів, і т. д. До якого лиха доводить брак культури й науки, без яких не може бути ні національної самоповаги, ні національного самопізнання, сьому найкращі свідки теперішні часи з їх лихоліттям»¹⁴. Досить актуально звучать ці слова і на сьогоднішній день.

Залишившись на еміграції, С. Шелухин став професором, деканом факультету права і суспільних наук УВУ в Празі. Викладав кримінальне право і політичну історію України в УВУ та УВПІ ім. М. Драгоманова в Празі у 1921—1938 рр. В 1938 році він помирає в Празі, де його було і поховано. Він залишив у спадок понад 60 праць з історії України.

Історичні відомості С. Шелухина черпав не тільки з блискучих лекцій В. Антоновича та різних літературних і наукових джерел, йому в цьому допомагав його рідний брат Андрій Шелухин, який народився 19 серпня 1871 року в родовому маєтку. Після закінчення Лубенської гімназії в 1889 році навчався на фізико-математичному і юридичному факультетах Київського університету. У 1897 році був відрахований за несплату грошей за навчання. Працював домашнім вчителем. З 1902 по 1911 рр. обіймав посаду хранителя музею українських старожитностей ім. В. В. Тарновського в Чернігові¹⁵. Збираючи експонати для музею А. Шелухин переписувався з Л. С. Маркевич, яка обіцяла передати до Чернігівського музею книги з бібліотеки покійного професора О. Мар-

кевича¹⁶. З 1913 по 1916 рр. А. Шелухин був помічником архіваріуса, тимчасово виконуючи обов'язки завідуючого Центральним архівом Стародавніх Актів при Київському університеті. Між братами велася інтенсивна переписка, часто вони зустрічалися, зокрема, в 1908 році на XIV Всеросійському археологічному з'їзді. В цей час А. Шелухин був членом Чернігівської (1902—1911 рр.), а згодом Саратовської (1916—1917 рр.) вчених архівних комісій, і членом «Союзу російських архівних діячів». З 1907 року він співпрацював з Чернігівською «Просвітою»¹⁷. Ще в 1904 році А. Шелухин був одним з ініціаторів святкування 35-літнього ювілею І. Нечуя-Левицького¹⁸. Запрошення на святкування цього ювілею надійшло від Київського Літературно-Артистичного Товариства до «Одеського товариства історії і старожитностей»¹⁹. В ході засідань ювілею були випрацьовані петиції «О предоставлении свободы малороссийскому печатному слову» до Голови комітету міністрів С. Ю. Вітте. Подібна петиція надійшла згодом і від Одеської міської думи, головою якої був у минулому редактор «Одесского вестника» П. О. Зелений²⁰.

В 1979 році в братів Шелухиних народилася молодша сестра Олена. У 1896 році вона закінчила Київське І жіноче єпархіальне училище. Пізніше завідувала літнім дитячим прихистком у с. Деньга. З 1901 року працювала викладачем учбової ткацької майстерні Золотоношського Земства²¹.

Такі неповні відомості про родину відомих українських діячів Сергія та Андрія Шелухиних подано вище. Справа більш повного дослідження цієї родини, у якій відбита еволюція від української старшини до російського служилого дворянства, а далі до свідомої української інтелігенції протягом 150-літнього періоду, ще попереду.

ПРИМІТКИ:

1. Черненко С. Повернення із забуття//Історичний календар на 1997 р. К., 1996. С. 216.

2. Центральний державний історичний архів України (далі ЦДАУ). Ф. 871. Оп. 1. Спр. 97. Арк. 1.

3. ЦДАУ. Ф. 871. Оп. 1. Спр. 90. Арк. 1.

4. ЦДАУ. Ф. 871. Оп. 1. Спр. 88. Арк. 1.

5. ЦДАУ. Ф. 871. Оп. 1. Спр. 90. Арк. 1.

6. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII — початок XX ст.). Львів, 1996. С. 325.

7. Шелухин С. Звідкіля походить Русь? Теорія кельтського походження Київської Русі з Франції. (З географічною картою). Прага, 1929.

8. Державний архів Одеської області (далі ДАОО). Ф. 45. Оп. 5. Спр. 14881. Арк. 1.
9. Пятнадцятилетне историко-филологического общества при Императорском Новороссийском Университете. Одесса, 1905. С. 54.
10. Рада. 1907. № 56. С. 4.
11. ДАОО. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 29.
12. ДАОО. Ф. 45. Оп. 5. Спр. 14881. Арк. 1.
13. Українська Центральна Рада (документи і матеріали). Т. 1. К., 1996. С. 239.
14. Рада. 1907. № 56. С. 4.
15. ЦДІАУ. Ф. 871. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1.
16. ЦДІАУ. Ф. 871. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 2.
17. Там само. Спр. 27. Арк. 1.
18. Там само. Спр. 36^a. Арк. 1.
19. ДАОО. Ф. 93. Оп. 1. Спр. 121. Арк. 5.
20. Щеголев С. Украинское движение как этап южнорусского сепаратизма. К., 1912. С. 141.
21. ЦДІАУ. Ф. 871. Оп. 1. Спр. 97. Арк. 1.

Д. С. ШЕЛЕСТ

НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЦЬКІ ПОГЛЯДИ С. Л. РУДНИЦЬКОГО

Протягом останнього шестидесятиріччя неможливо було знайти в бібліотеках або в енциклопедичних виданнях України праці професора, академіка ВУАН, дійсного члена Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, вченого світової величини Степана Львовича Рудницького (1877—1937 рр.). Його ерудиція і творча праця не знала меж і була обірвана в Соловецькому гулазі. Праці з історії України, географії, політичної історії, геополітики, геології, соціально-економічної і політичної географії та інших гуманітарних і природничих наук¹ були в спецфондах або знищені. Наукові розвідки професорів О. Шаблія, В. Потульницького, М. Мушинки та інших відкривають шляхи подальшого поглибленого вивчення спадщини українських вчених, які заклали підвалини державно-політичного статусу незалежної України². Визначним явищем для українознавців був вихід у 1994 р. книги С. Л. Рудницького «Чому ми хочемо самостійної України?», на якій ми хочемо зупинитися в першу чергу. Вперше ця книга вийшла у світ у Відні 1916 р. під псевдонімом Ш. Левенко.

Чільне місце в концептуальній теорії С. Рудницького займає думка, що не класова, а національна боротьба є вирішальною в житті людей. Народ-нація є найважливішою збирною одиницею людства. Самостійний народ, вважає автор,